paruošime prof. Vailionis buvo labai sumanus naujadarų sugalvotojas, kur trūko augalų vardų, iš gyvosios kalbos surinktų. Tuo tarpu kai kiti Žodyno Komisijos nariai dažnai buvo linkę liaudies kalboje neturintiems vardo augalams palikti lotyniškąjį, prisegus tik lietuvišką galūnę, prof. Vailionis su šia paskutine išeitimi sutikdavo tik kraštutinės bėdos atveju, kai nieko tinkamo nepavykdavo išgalvoti. Tad prof. Vailionis yra padovanojęs mūsų žodynui daugelį vykusių augalų vardų, kaip maražolė (Tunica prolifera), puikūnas (Mimulus guttatus), šiaudenis (Anthericum ramosum) ir kt. Ir augalų anatomijos terminologijoj prof. Vailionis užsispyręs gynė kai kuriuos lietuviškus terminus, pav., akelė, nesutikdamas vartoti kitų biologų įprastą celę. Labai gaila, kad jis nebegalės bendradarbiauti šio žodyno II dalies (augalų anatomijos, morfologijos ir fiziologijos terminų) paruošime – čia jo kūrybai būtų buvusi dar platesnė dirva.

Liudas Vailionis (1886–1939)
// Gamta. 1939. Nr.3. P. 194–195.

Kalbant apie mikroorganizmus, kurie mokiniui visiškai naujo pasaulio atstovai, būtinai reikia platesnių aprašymų ir piešinių. <...> Beje, *Volvox* ir *Ulothrix* piešiniai apversti ir sukeisti. Šiems mikroorganizmams reikėjo ir lietuviškų vardų sugalvoti arba vyresniųjų kolegų pasiklausti, ar bent lietuvišką transkripciją duoti: kaip gi I kl. mokinys ištars žodį *Vaucheria*?

A. Jakučionis. Gamtos vadovėlis I reformuotai klasei. K., 1936. 110 p. – Rec.: J. Dagys: [Be pavadinimo] // Gamta. 1937. Nr. 2. P. 121.

Parengė Jolanta GAIVENYTĖ

Prof. L. Mulevičius ir istorijos terminija

1993 m. pavasarį, prieš pat šv. Velykas, mirė įžymus Lietuvos istorikas – prof. habil. dr. L. Mulevičius. Išėjo garbus ir labai doras žmogus į Hado šalį, kur, poeto A. Žukausko žodžiais tariant, „jau nieks neprasidės ir niekas nesibaigs"...

L. Mulevičius buvo gimęs 1927 m. Kiduliuose (Šakių raj.). 1954 m. jis baigė Vilniaus universitetą, ilgai dirbo Istorijos instituto vyr. mokslinių bendradarbių ir Feodalizmo (dabar Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės) istorijos skyriaus vedėju. 1979 m. L. Mulevičius apgynė habilitacinį darbą (pagal tuometinę terminiją – istorijos mokslų daktaro disertaciją) „Valstiečių judėjimas Lietuvoje 1864–1904 m.". 1984 m. jam buvo suteiktas profesoriaus vardas.

1979 m. prof. L. Mulevičius sumanė pradėti rengti istorijos terminų žodyną. „Lietuvos istorijos metraštyje" (toliau – LIM) 1980 m. buvo išspausdintas jo straipsnis „Reikia istorijos terminų žodyno". Šiame straipsnyje jis labai įžvalgiai apibūdino istorijos terminijos objektą, nurodė, kuo šios srities terminija skiriasi nuo kitų sričių terminijos, būtent: daugelis istorijos terminų pateko į pasyvųjį kalbos fondą ir dabar yra nevartojami; dauguma istorijos terminų nėra visuotiniai, nes buvo vartojami tik tam tikrame regione (valstybėje, nacionalinėje teritorijoje, administraciniame vienete); Lietuvos istorijos terminų norminimą, jų kilmės aiškinimą sunkina tai, kad feodalizmo ir iš dalies kapitalizmo laikotarpio terminai yra nelietuviški.

Per daugiau kaip dešimt metų, talkinamas E. Gudavičiaus ir kitų istorikų, prof. L. Mulevičius LIM išspausdino daug gerų straipsnių apie istorijos terminus. Jis rašė apie rangų pavadinimus (LIM 1983 116–123), apie žemės ploto matų sąvokas „valakas", „margas" (LIM 1982 73–87), apie kai kurių istorijos terminų (осада, мировой посредник ir kt.) vertimą į lietuvių kalbą (LIM 1986 85–91), apie germanizmus istorijos terminijoje (LIM 1988 150–151) ir kt. Kalbininkams ypač įdomūs L. Mulevičiaus samprotavimai apie terminą *apydėmė* (LIM 1989 91–96). Šis terminas turi ir tikrinį variantą – deivės vardą *Apydėmė*. XVI–XVII a. šaltiniuose buvusios vartojamos tokios termino *apydėmė* formos: *apidemali, apideme, apidemie, apidemis, apidomela, opedom, opidam, opideme, opidemia, opidoma* ir kt. Prof. L. Mulevičius apie šiuos variantus taip rašo: „Suprantama, sodybvietė, geriau tręšiama sodybos ir dirvų žemė, nugriautų ir sudegintų pastatų vieta su molio ir kitokiomis liekanomis dar ilgai galėjo skirtis iš aplinkos dirvos spalva, vešlesniais, tamsesniais pasėliais. Taip įprasmintas žodis turėtų būti rašomas ne *apidėmė*, *apidemė*, o *apydėmė*". Lietuvoje esą bent 7 kaimai, kurių vardai susiję su žodžiu *apydėmė*: *Apidėmė* (Kelmės ir Panevėžio raj.), *Apidėmės* (Šilalės raj.), *Apidemis* (Kaišiadorių raj.), *Apydėmis* (Utenos raj.), *Apydemiškis*

(Zarasų raj.) ir *Apydimai* (Telšių raj.). Prof. L. Mulevičiaus nuomone, žodis *apydėmė* dabar turi ne vieną leksinę reikšmę: ne tik „žemės sklypas tarp kaimo sodybų arba jų pakraštyje", bet ir „buvusios sodybos vieta; sodybvietė". Pastaroji reikšmė neišskirta net didžiajame „Lietuvių kalbos žodyne".

1979 m. Istorijos institute buvo surengta vieša diskusija apie luomų pavadinimus, nes Lietuvos feodalinio laikotarpio privilegijuotas luomas buvo vadinamas dvejopai: *bajorų* ir *šlėktų luomu*. Apibendrindamas šią diskusiją prof. L. Mulevičius parašė straipsnį, kuriame tvirtino, kad Lietuvoje feodalizmo ir kapitalizmo laikotarpiu buvo keturi pagrindiniai luomai: *dvasininkų*, *bajorų*, *miestiečių* ir *valstiečių*. Kitaip jie vadintini terminais *dvasininkija*, *bajorija*, *miestietija* ir *valstietija*.

Prof. L. Mulevičius domėjosi ir filologijos dalykais, bet savo nuomonės niekam nepiršo, buvo labai tolerantiškas, Vydūno žodžiais tariant, saulėtas žmogus. Deja, apie jo veiklą jau reikia kalbėti būtuoju laiku. Ji jau tapo Lietuvos mokslo istorija.

Kazimieras GAIVENIS

P. Slavėnas ir žodis *komunizmas*

Prof. P. Slavėnas (1901–1991), įžymus Lietuvos astronomas, buvo plačių interesų mokslininkas. Jis domėjosi ne tik astronomija, fizika, gamtos mokslais, bet ir kalbotyra. P. Slavėnas keliolika metų buvo Terminologijos tarybos prie MA prezidiumo narys, nuolat bendravo su kalbininkais.

P. Slavėnas buvo didelis eruditas. Jis galėjo valandų valandas pasakoti kalbininkams ne apie astronomiją, bet apie savo kalbotyros teorijas. Gerai mokėdamas ne tik antikines, bet ir daug dabartinių užsienio kalbų, jis mėgo jas gretinti ir daryti toli siekiančius apibendrinimus. Ypač P. Slavėnas mėgo baltų kalbas lyginti ne tik su germanų ir slavų kalbomis, bet net ir su semitų, tiurkų ir kitomis tolimesnėmis ne indoeuropiečių kalbomis. Net ir specialistui buvo sunku susigaudyti, kas jo tose teorijose yra racionalu, o kas priklauso fantazijai. Tačiau profesorius, kaip ir dera dideliam mokslininkui, buvo labai tolerantiškas ir nepykdavo, jeigu kalbininkai ne visada tikėdavo jo samprotavimais. Mėgo jis prognozuoti ir kalbų ateitį. Šia tema jis buvo parašęs „Kalbos kultūrai" straipsnį, kuris,